

**BÁNÁTI JÁNOS**

## Védői szemmel a büntetőeljárás törvényéről

Minden törvényt több szempontból lehet elemezni. Alapvetően különbözhet egymástól a jogtudományi elméleti vizsgálódás a jogalkalmazó szempontjaitól. A büntetőeljárás törvény ezen túlmenően abban különbözik más törvényektől, hogy nyilvánvalóan más a megközelítésük a különböző jogalkalmazói hivatásrendeknek, amikor ezt a törvényt vizsgálják, elemzik és arról véleményt nyilvánítanak. Vizsgálódásom nézőpontját a védői munka határozza meg, így ezáltal vállaltan „védői elfogultsággal” alkotok véleményt a még hatályba nem lépett, új büntetőeljárás törvényről.

A védői nézőpontot meghatározó védői jogintézmény lényegét *Király Tibor* akadémikus, a magyar büntetőeljárás tudományának kiemelkedő képviselője úgy fogalmazta meg, hogy: „*Abban az eljárásban van több remény és lehetőség az igazság elérésére, amelyben a terheltet megilleti a védelem joga, amelyben a védelem működése biztosított.*”

Ha ez a nézet a diktatúra idején elhangozhatott és vállalható volt, akkor a demokratikus jogállam korában nemcsak hogy egyszerűen képviselhető ez az álláspont, de egy gyakorló védő részéről kötelezően hirdetendő.

Nézőpontomat tehát az előbbiek szabják meg, ezért talán nem felesleges, ha egy rövid történelmi visszapillantást teszek a védői jogok magyarországi kialakulására és fejlődésére.

Az 1998. évi büntetőeljárás törvény jogtörténeti kuriózum abban a tekintetben, hogy az elfogadása és hatálybalépése közötti időszakban számtalan – részben koncepcionális – változást szenvedett el. A hatálybalépés utáni néhány nyugodalmas évet követően az elmúlt tíz évben újra megsokasodtak a változtatások, módosítások, és ezek vezérlő elve az eljárás gyorsítása volt, amelynek érdekében a jogalkotó nem riadt vissza védelmi jogosítványok megnyirbálásától. (Csak a példa kedvéért: a védői indítványra új szakértő kötelező kirendelésének kiiktatása a törvényből, miközben nem vitatható a szakértői bizonyítások adott esetben ügydöntő jelentősége.)

Ilyen történelmi előzmények után alakult meg 2013-ban, az akkor még Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium keretén belül a Kodifikációs Bi-

---

\* Király Tibor: A védelem és a védő a büntető ügyekben. KJK, Budapest, 1962, 120. o.

zottság, *Erdei Árpád* professzor vezetésével. A bizottságban a hivatásrendek is képviselést kaptak: a bírói kart *Kónya István*, a Kúria elnökhelyettese, az ügyészséget *Belovics Ervin* legfőbbügyész-helyettes, míg a védői hivatásrendet én magam képviselhettem.

A Kodifikációs Bizottság természetesen legelőször a megalkotásra váró törvény koncepcióját fektette le, a védői jogszabályokhoz kapcsolódó legfontosabb alapvetés megfogalmazására ily módon került sor: „*A büntetőeljárás gyorsítása, hatékonyságának növelése továbbra is meghatározó elemek kell, hogy legyen a jogalkotásnak, azonban a gyorsítás érdekében történő esetleges egyszerűsítés nem eredményezheti az eljárási elvek és garanciák csorbítását.*” A koncepció a nyomozás és a tárgyalási szak egymáshoz való viszonyának alapvető átrendezését is javasolta, leszögezve, hogy „*A védő eljárása a nyomozásban különösen fontossá válik, ezért a törvénynek a lehető legszélesebb jogszabályokat kell biztosítania a védő számára az eljárási cselekményeknél történő részvételre, az iratok megismerésére, indítványtételre, és a terhelttel való kommunikációra, még annak kihallgatása során is.*”

Az elfogadott törvény rendelkezéseit vizsgálva leszögezhető, hogy a Kodifikációs Bizottság koncepciójában lefektetett ezen elveket nem sikerült maradéktalanul a jogalkotás menetében érvényesíteni, mert amint arra rámutatnak, néhány új szabály a védekezési jog korlátozását okozza, és nem észlelhető, hogy a jogalkotó a nyomozás során a koncepcióban szereplő „*legszélesebb jogszabályokat*” biztosította volna a védőnek. Itt kívánok utalni arra, hogy fő szabályként a védő továbbra sem vehet részt tanú kihallgatásánál, holott a nyomozás során rögzített tanúvallomás a tárgyalási szakaszban is teljes értékű bizonyítékként értékelendő, és adott esetben egyetlen olyan nyomozás során rögzített tanúvallomás is a bűnösség megállapításához vezethet, amelynek vonatkozásában a kihallgatás a terhelt és a védő távollétében történt. Az előbbieken alapján természetesen a kérdés és észrevétel megtételének joga is kizáródik.

A 2014. évi választás utáni új kormányban *Trócsányi László* igazságügy-miniszter a jogalkotási folyamatot a minisztérium hivatali szervezetén belül kívánta tartani, ezért a büntetőeljárás törvény kodifikációs munkáinak irányítására *Miskolczi Barna* miniszteri biztost nevezte ki, de továbbra is szerepet kapott a törvényalkotási folyamatban a jogalkalmazói ismeret, a Kodifikációs Tanácsadói Testület, valamint egy Szakértői Testület bevonása útján.

2015 januárjában került a kormány elé az új büntetőeljárás törvény szabályozási elveiről szóló előterjesztés, amelyben ismételtlen kiemelték, hogy

az új kódex szabályozási elvei közül kiemelt jelentőségű a hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség, amellet azonban, hogy mindezek érvényre juttatása nem járhat az eljárási garanciák sérelmével.

Rossz jelnek kellett azonban tekinteni, hogy az előterjesztés kiemelt súlyt fektetett a „*joggal való visszaéléssel szembeni hatékony fellépésre*”, megelőzendő a visszaélésszerű joggyakorlást, kiemelve az eljárások indokolatlan veszélyét. Természetesen egyet kell értenünk azzal a jogalkotói akarattal, amely egyensúlyt kíván teremteni a terhelti alkotmányos jogok védelme és a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránti társadalmi elvárások között, azonban nyilvánvalóan fennáll a veszélye annak, hogyha a jogalkotás elsősorban az eljárások indokolatlan elhúzásának visszaszorítása igényét hangsúlyozza, akkor ezt elsősorban a védekezési jog csorbításával kívánja elérni, noha tényadatokkal nem támaszthatók alá azon nézetek, amelyek a védői munkában látják a büntetőeljárások szükségtelen elhúzódásának fő okát. Nem vitatva, hogy esetenként lehet ilyen jellegű kifogásolható magatartással találkozni, a tárgybani felmérések azonban egyértelműen igazolták, hogy védői mulasztásra, szándékos jogellenes magatartásra elenyésző számban vezethető vissza eljárás elhúzódása.

A röviden összefoglalt jogalkotási folyamat nyomán megszületett az Országgyűlés által elfogadott büntetőeljárás törvény. Amint arra már utaltam, a törvény vizsgálatát a védői jogok szempontjából veszem górcső alá és először a pozitív változásokra hozok néhány példát.

## **A vád bizonyításának kötelezettsége**

Az 1998. évi büntetőeljárás törvény is ismerte ugyan azt az elvet, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli, és elkülönítette egymástól a vád és az ítékezés funkcióját, azonban nemcsak lehetővé tette, megengedte a bíróságnak a hivatalból való bizonyítást, hanem a tényállás tisztázási kötelezettsége okán a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezéstől okkal tartó elsőfokú bíróságok az ügyek jelentős részében a vád szerepét átvéve hivatalból bizonyítottak. Ennek nagyon sokszor az lett a következménye, hogy (*Mezőlaki Erik* bíró megfogalmazását kölcsönözve) a védelem már valójában nem is a vád ellen küzd, hanem a számára kiszámíthatatlan, láthatatlan bírói koncepció ellen.

Ezen a helyzeten mindenképpen változtatni kell, és reményeim szerint változni is fog a bírói gyakorlat, hiszen a törvény egyértelműsíti, hogy a vádért a

vádló viseli a felelősséget, azaz bizonyítási indítvány hiányában a bíróságtól nem kérhető számon a megalapozatlanság. Nyilvánvaló, hogy a vádlott javára szóló hivatali bizonyításnak nincs semmiféle akadálya, de remélem, hogy a kialakuló másodfokú bírói gyakorlat nem fogja a vádló helyett az elsőfokon eljáró bírótól számonkérni a bűnösség hivatalból történő bizonyítását.

## **Vádlotti együttműködés – védői dilemmák**

A törvény egyik legfontosabb újítása, hogy ténylegesen, kézzelfoghatóan honorálni kívánja a vádlotti együttműködést.

A hatékonyság javítása a garanciák megtartása mellett determinálja, hogy büntetőeljárásunk irányt vegyen a terhelttel köthető megállapodás felé. A törvény sok lehetőséget fogalmaz meg arra, hogy ösztönözze a terheltet a beismerésre, amelynek eredményeképpen az eljárás gyorsabban és egyszerűbben zárható le. Az előbbieket következében felszabadulhat az állam által felépített és működtetett büntető igazságszolgáltatás kapacitása, és átcsoportosíthatóvá válhat azon ügyek minden részletre kiterjedő, megalapozott végigvitelére, ahol kétséges a bűnösség.

Nyilvánvaló, hogy a törvény csak a lehetőségét teremtheti meg annak, hogy a hatékonyság oly módon javuljon, hogy mind több ügyben kerüljön sor törvényes megállapodásra. Mindehhez, álláspontom szerint a törvényt hivatásszerűen alkalmazóknak nézőpontot kell változtatniuk, és a jelenleg alapnak tekinthető bizalmatlansági elvet fel kell hogy váltsa a kölcsönös bizalom elve. El kell jutnunk odáig, hogy a védőket a jövőben az ügyészségeken nemcsak a tájékoztató irodáig engedik, nemcsak az eljáró ügyész nevét közlik, de lehetővé teszik a személyes tárgyalások kezdeményezését és azok kiegyensúlyozott lebonyolításának lehetőségét.

Ezen írás kereteit meghaladja a védőkre váró problémák részletes taglalása. Gondolok itt arra, hogy mindenekelőtt minden törvényes eszközzel törekedni kell az eljárás kezdeti szakaszától a lehető legteljesebb körű ügyismertetre, hiszen ez az alapja annak, hogy a védő felmérhesse, milyen tanácsot adjon a terheltnek. Újra kell gondolni azokat az etikai szabályokat, amelyek a terhelt és a védő viszonyát keretezik, hiszen két irányból is veszély vár a védőkre: utólagos szemrehányást kaphatnak azért, ha egyezség megkötését tanácsolják, más esetekben pedig azért, ha ennek megkötését nem tartják indokoltnak és egy súlyos büntetést kiszabó ítélet utólag megkérdőjelezheti a tanács helytállóságát.

## Szélesedő iratmegismerési jog

Amint arra az előzőekben utaltam, a védői munka alapvetése kell hogy legyen a minél korábbi, minél szélesebb körű ügyismeret, ezért rendkívül fontos pozitív fejlemény, hogy az új törvény a gyanúsítottá válás pillanatától valódi fő szabállyá teszi a teljes körű iratmegismerési jogot azzal, hogy csak egyedileg meghatározott iratra, indokolt és fellebbezhető határozattal lehet mindezt korlátozni.

Reálisan várható tehát, hogy lezárul az a kor, amikor a védő mérlegelésen alapuló iratmegismerési kérelmét szinte kivétel nélkül mindig azzal utasítja el a nyomozó hatóság, hogy a kért irat átadása, illetve megismerésének lehetővé tétele sértené, veszélyeztetné a nyomozás sikerét.

## Javuló helyzet a védelemre való felkészülés terén

Fontos érdemi, pozitív változásnak tartom a törvény 38. § (4) bekezdését, amely szerint megfelelő időt és *körülményeket* kell teremteni a terheltnek a védelemre való felkészüléshez. A megfelelő körülmények megteremtése értelemszerűen a letartóztatásban lévő terheltnél bír különös jelentőséggel. A büntető-eljárás, más hatósági eljárásokhoz hasonlóan, az elektronikus irat előállítására tér át, ami – itt nem részletezendő – jelentős feladatot ró a védői munkát ellátó ügyvédekre, de természetesen joggal várható el, hogy ha az állam jogalkotás útján az elektronikus kapcsolattartást teszi kötelezővé, akkor az ebből fakadó következményeket az általa felügyelt letartóztatás során is megoldja. Gondolok itt például arra, hogy a büntetés-végrehajtási intézményekben megoldást kell találni arra, hogy az elektronikus formában rendelkezésre álló iratmásolatot egyrészt a terhelt „megfelelő körülmények” között tanulmányozhassa, és biztosítani kell, hogy a védelemre való felkészülés alapját adó ellenőrzés nélküli védői beszélőre a védő a büntetés-végrehajtási intézménybe biztonságos módon bevihesse és magánál tarthassa az elektronikusirat-másolatot.

## A védői kirendelés új rendszeréről

A pozitív változások közé sorolom a védői kirendelés szabályozásánál bekövetkezett módosítást, noha ez az ügyvédi kamarákra új feladatokat ró.

Miközben az új törvény természetesen továbbra is a meghatalmazott védő elsőbbségét hangsúlyozva szabályozza a kirendelt védő intézményét, an-

nak szabályait teljeskörűen megújítja. Az elmúlt években többoldalú kifogás érte a kirendelések elosztásának rendszerét, ezen belül azt, hogy az eljáró hatóság nemcsak a kirendelés szükségességéről dönt határozattal, hanem a kirendelés ellátására jogosult ügyvédek közül maga választhatta ki az eljáró ügyvéd személyét. Jelen írás keretei nem teszik lehetővé, hogy e helyütt részletezzem azokat a ma már széles körben ismert és részben elismert aggályokat, amelyek ezt a megoldást körbevették.

A megoldást az ügyvédi kamarák bevonása jelenti, hiszen a jövőben a hatóság kizárólag a kirendelés tényéről dönt, ezt elektronikus formában jelzi az illetékes területi kamarának, és a köztisztület feladatává teszi, hogy egy lényegében automatikus, az eljárási cselekmények időszerű lefolyását, valamint az arányos munkateher-elosztást is lehetővé tevő informatikai rendszert működtessen.

A kirendelt védő jogai és kötelességei fő vonalakban érintetlenül maradnak, azonban törvényi szinten szabályoznák kötelezettségként, hogy ha az eljárásban a kirendelt védő helyébe meghatalmazott védő lép, akkor egyrészt erről a tényről a meghatalmazott védő köteles haladéktalanul tájékoztatni a korábban eljáró kirendelt védőt, aki viszont ugyancsak haladéktalanul köteles minden olyan adatot közölni, és minden rendelkezésére álló olyan ügyiratot átadni, amely felhasználható a védelem ellátásához.

E rendelkezés kapcsán jegyzem meg, hogy az új büntetőeljárás törvény – a hatályoshoz hasonlóan – a védelmet, ezen belül a meghatalmazott védőt egységes jogintézményként kezeli, és általában nem tartalmaz rendelkezéseket arra az esetre, ha a meghatalmazott védő személye változik. Ennek a szemléletnek a következménye, hogy az előzőekben írtakkal szemben nincs arra vonatkozó rendelkezés, hogy az ügybe újonnan „belépő” meghatalmazott védőnek kötelessége tájékoztatni erről a tényről a korábban eljáró meghatalmazott védőt, aki – hasonlóan a kirendelt védőhöz – köteles lenne az iratait átadni az új védőnek. Ezt a kötelezettséget az ügyvédi hivatás etikai szabályai között kell rendezni és pontosítani, megteremtve az összhangot a büntetőeljárás törvény rendelkezéseivel.

## **Terhelti jelenlét a tárgyalás során**

Ezt követően egy olyan kérdéstről szólnék, amelyhez „érzelmi szálak” fűznek, mert ebben az elmúlt évtizedben többször nyilvánítottam véleményt, előadás és írás keretében is. Ez pedig a terhelt tárgyalási jelenlétének kérdése.

Érveltem amellet, hogy ez a terhelt védekezési jogának része, és helyteleníttem, hogy a hatályos törvény ebből a jogból kötelezettséget alkotott, ami többvádoltas ügyekben gyakran akadályozta a tárgyalás megtartását.

Természetesen nem hiszem, hogy az én érveim vezettek a törvény megváltozásához, de külön öröm számomra, hogy a jogalkotó is kinyilvánítja, hogy a tárgyalási jelenét alapvetően jogosultság, ezért sokkal szélesebb körben teszi lehetővé a vádlottnak a tárgyalási jelenlétről való lemondást, biztosítva a visszatérés lehetőségét.

Megállapítható, hogy a terheltnek ez a szélesebb joga, a védői kötelezettség „szélesedésével” jár, hiszen a védőnek jelen kell lennie a terhelt távollétében tartott tárgyalásokon is, sőt merőben új feladatként, kézbesítési ügygondnokként kell fellépnie a távol maradó terhelt vonatkozásában.

Ez már átvezet azokhoz a változásokhoz, amelyeket nem tartok védői szempontból pozitívnak. A következőkben ezek közül említek néhányat.

## **Eljárásgyorsítás kontra garanciák**

Sokan, sokszor és sok helyen hívtuk fel már a figyelmet arra, hogy a büntetőeljárás időszerűségének hangsúlyozása a törvényalkotásnál jogos felvetés, de mindez nem mehet garanciális jogok sérelmére, és a védői feladatokat annak tükrében lehet csak szabályozni, hogy mindennekfeletti az alapvetés: a védő kizárólag a terhelt védelmében, azaz kötelező egyoldalúsággal működhet közre, tehet indítványt, tehet fel kérdéseket.

Ebből számomra az is következik, hogy a törvény 42. § (4) bek. f) pontját, amely szerint a védő jogait úgy köteles gyakorolni, kötelezettségeit úgy teljesíteni, *„hogy azzal a büntetőeljárás időszerű lefolyását ne akadályozza”*, csak az előbbi alapvetés tükrében lehet vizsgálni.

Ezért téves megfogalmazásnak tartom az indokolás azon mondatát, amely mintegy kivételt nem tűrő tézisként szögezi le, hogy *„a védő jogainak az eljárás elhúzódását eredményező gyakorlása védői kötelezettségszegésnek tekinthető”*.

Ki kell jelentenem azt is, hogy nem csak elvi kérdéstről van szó, hiszen az eljárásban kiszabható bírság felső határát egymillió forintra emelte a jogalkotó, ami enyhén szólva is súlyos fenyegetés, különösen arra tekintettel, hogy egy kirendelt védő az egész napi munkájáért negyvenezer forintot kap.

Bízom azonban abban, hogy a bírói gyakorlat a kérdést megfelelően fogja kezelni.

Ennek a kérdéskörnek a leglényegesebb része az előkészítő ülés újraszabályozása és ehhez kapcsolódóan a bizonyítási indítványok előterjesztésének sorsa.

Alapjaiban természetesen elfogadható, hogy az előkészítő ülés a jelenlegitől merőben eltérő rendeltetést kapjon, és a szó valódi értelmében szolgálja a tárgyalás előkészítését.

Helyeselhető, hogy kinyilvánítódik a tárgyalás koncentrátságára vonatkozó jogalkotói célzat, de legalábbis kritikával kell fogadni azt az egyértelműen vallott elképzelést, hogy a bizonyítási indítványoknak a tárgyalási szakaszban jogkövetkezmények nélküli előterjesztésének lehetősége jelentősen szűküljön.

E vonatkozásban mindenekelőtt azt tartom szükségesnek figyelembe venni, hogy a büntetőeljárás középpontjában a terhelt büntetőjogi felelősségének vizsgálata áll.

Azt pedig felesleges hangsúlyozni, hogy a büntetőjogi felelősség fennállása vagy hiánya megállapításának következményei mélyrehatóak és messzire vezetnek, ezért megfelelő módon szankcionálható ugyan az előterjesztő indokolatlan késedelme, de egyrészt itt a hangsúllynak az indokolatlan szón kell lennie, másrészt pedig a szankció soha nem idézheti elő az igazság feltárásának háttérbe szorulását. Azaz a gyorsítás oltárán semmilyen körülmények között nem áldozható fel az igazság megismerése, amennyiben erre megvannak a megfelelő eszközök. Ilyen eszköz (bizonyítási lehetőség) fennállása esetén tehát a bizonyítási indítványnak minden körülmények között helyt kell adni.

Lényegében ezt vallja az új törvény is, hiszen csak akkor teszi lehetővé a javasolt szabályoknak meg nem felelő bizonyítási indítvány indokolás nélküli elutasítását, ha arra a tényállás tisztázásához nincs szükség.

A tényállás tisztázásához szükséges, az új törvény felfogása szerint késedelmesen előterjesztett indítványnak a bíróságnak helyt kell adnia ugyan, de az előterjesztő szankcionálhatóságát, egyes esetekben kötelező szankcionálását írja elő.

A problémakör felvetésénél visszautalok a védő munkáját általánosságban szabályozó törvényhelyekre, amelyek a védőt egyoldalúságra kötelezik, ennek keretében arra, hogy a védekezési eszközöket kizárólag a terhelt érdekében használja fel.

Ebből a felfogásból pedig a büntetőeljárások gyakorlatában nem következhet más, mint hogy egy potenciálisan meglévő bizonyítási indítvány tényleges előterjesztését a védő attól is függővé tegye, hogy a büntetőeljárásban a vád, illetve az eljárás többi szereplője által előterjesztett bizonyítási indítványok hatására milyen módon, irányban fejlődik az eljárás.

El kellene tehát ismerni a védőnek azt a jogát, hogy a „terheltnek megfelelő időben” terjessze elő bizonyítási indítványát, azaz helytelen felfogást tükröz annak törvényi előírása, hogy ezt általánosságban az előkészítő ülésen kell megtenni.

Ennek a kötelezettségnek egyébként az is gátját szabhatja, hogy nem biztosítható teljeskörűen a védő felkészülése erre az időpontra.

Az előkészítő ülést ugyanis az elképzelések szerint legkésőbb a vádirat kézbesítésétől számított egy-három hónapon belül meg kell tartani, másik oldalról a törvény mindössze azt garantálja, hogy legalább a vádemelés előtt egy hónappal kézhez kapja a védő az ügy teljes iratát.

Ebből tehát az következik, hogy – az egyedi kivételeket figyelmen kívül hagyva – a védőnek általában hatvan nap áll majd rendelkezésére ahhoz, hogy adott esetben egy többvádoltas, több ezer oldalas nyomozati irattal a bírósághoz érkező ügyben ezen időszak alatt jusson el az ügyismeretnek arra a szintjére, hogy kétséget kizáróan meg tudja állapítani, hogy az előterjeszhető bizonyítási indítvány szolgálja-e a terhelt érdekét. Meggyőződéssel állítom, hogy az ügyek jelentős részében ez képtelen elvárás.

Világosan tetten érhetőnek látom a fegyveregyenlőség hiányát, így inkább „fegyveregyenlőtleniségről” beszélhetünk, hiszen a vád képviselőjében eljáró ügyész oly módon érkezik az előkészítő ülésre, hogy az azt megelőző nyomozást, vádelőkészítő szakaszt teljes terjedelmében ismerte, „uralta”, azaz tőle – aki az ügy objektív, teljes körű feltárására köteles – valóban elvárható, hogy a bizonyítási indítvány előterjesztésével ne késlekedjen.

A védő részére a nyomozás során biztosított rendkívül korlátozott terjedelmű adat- és iratmegismerési jog nem teszi lehetővé, hogy az ügyésszel egyenlő mértékű ügyismerete legyen az előkészítő ülésen.

Téves tehát eleve az a kiindulópont, amely elvárhatónak tartja a védőtől is, hogy az előkészítő szakaszban minden lehetséges, ismert bizonyítási indítványt előterjesszen.

Ráadásul a bizonyítási indítványok tervezett szabályai nincsenek tekintettel a terhelt és a védő közötti bizalmi viszonyra, a védői titok speciális szabályaira sem. Az új törvény szerint ugyanis a bizonyítási indítvány előterjesztésekor számot kell adni a tudomásszerzés időpontjáról (hiszen ettől számított tizenöt napon belül lehetséges a jogkövetkezmény nélküli előterjesztés), valamint az esetleges önhiba hiányát valószínűsíteni kell.

Figyelemmel arra, hogy az ügyben elődleges ismeretei mindig a terheltnek vannak, azaz a bizonyítási indítvány lehetőségének gondolata is mindig tőle származik, a védő csak mintegy másodlagos előterjesztő, az új törvény a

védőt a következő választás elé állítja: vagy feltárja a bíróságnak, hogy ügyfele, a terhelt mikor és mit mondott neki, így esetleges saját „önhibáját” megpróbálja áttolni a terheltre (az új törvény arról nem tesz említést, hogy ez egyébként elegendő-e a kimentéshez, vagy a terheltet és a védőt mintegy azonos személynek kell-e tekinteni, azaz a védő soha nem hivatkozhat saját kimentésénél arra, hogy ő mikor jutott az információ birtokába), vagy vállalja, hogy nem sérti meg a védői titoktartási kötelezettségét, és inkább a bíróság jóindulatában reménykedik a rendbíróság kiszabásánál.

Ez nyilvánvalóan képtelen helyzeteket teremthet, ezért nem tartom elfogadhatónak a szabályozásnak ezt a módját, mert, mint ahogy egy esetleges védői mulasztás szankciója nem terhelhető át a vádlottra azzal, hogy őt megfosztjuk az objektív igazság feltárásának lehetőségétől, ugyanúgy nem terhelhető át a terhelt késedelmes adat átadásában megnyilvánuló mulasztásának jogkövetkezménye a védőre.

Az új törvény egyáltalán nem foglalkozik azzal a problémakörrel sem, hogy a terhelt védőjének személyében az eljárás alatt bekövetkezhet – és gyakran be is következik – változás, így minden védő vonatkozásában külön-külön kell vizsgálni az indítvány időszerűségi követelményeinek megtartását.

Végül, de nem utolsósorban, nyomatékkal hívnám fel a figyelmet e körben arra, hogy az előbbieken vázolt terhelt-védő viszony a megbízásos ügyeknél is szinte feloldhatatlan problémákat vethet fel, de ugyanez a viszony még összetettebb a kirendelt védő esetén. A kirendelt védő és a terhelt között a bizalmi viszony nyilván másként vethető fel, mint a meghatalmazott védő esetében.

Amíg a meghatalmazott védő esetében akár feltételezhető, hogy inkább viseli – az egyébként rendkívüli mértékben megemelkedett keretek között kiszabható összegű – rendbíróságot, addig talán alappal vetem fel, hogy a még mindig jelképes összegért dolgozó kirendelt védőtől nem lesz elvárható, hogy adott esetben az óradíjának százszorosát is meghaladó pénzbírságot kelljen fizetnie, ha a védői titok megszegése árán nem tárja fel, hogy mikor, kitől, milyen körülmények között jutott az indítvány alapjául szolgáló tények, adatok ismeretéhez.

## **Kérdések a szakértői bizonyítás körében**

A másik jelentős, általam negatívnak értékelhető törvényi változást a szakértői bizonyítás kérdéskörénél látom.

Nehezen vitatható, hogy a büntetőügyek jelentős részében ügydöntő jelentőségű lehet a szakértői vélemény. A szakértői álláspont sok esetben a bünte-

tőjogi alapkérdést, a bűnösség kérdését is eldönti, de a szakértő nélkülözhetetlen sok bűncselekménynél az összecszerűség meghatározásához, amelynek a minősítésen keresztül a büntetés kiszabására lehet jelentős kihatása.

Ismert tény másrészt az is, hogy a nyomozó hatóságot költségvetési korlátok és egyéb körülmények ösztönzik a szakértő személyének „speciális szempontú” kiválasztására, ezért alapvető garanciális jellege van a fegyveregyenlőség elve alapján annak, hogy a védelem a váddal egyező lehetőséget kapjon szakértő kirendelésének kezdeményezésére, bevonására. Hellyel-közzel ez a helyzet állt fenn mindaddig, amíg 2011-ben nem került sor a Be. 111. § (4) bekezdésének kiiktatására. E törvényhely a bírósági szakaszban kötelezővé tette – a vádirat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül előterjesztett – védelmi indítványra új szakértő kirendelését. A 2011. évi LXXXIX. törvény rendelkezése azonban azt a változást idézte elő, hogy miközben a bíróság irányába megfogalmazott elvárás az ügy mielőbbi befejezése, ezzel egyidejűleg a bíróság mérlegelési jogkörébe utalták, hogy a vád által prezentált és a nyomozás során az előbbieken ismert körülmények között kirendelt szakértő mellé vajon kirendel-e újabb szakértőt.

A jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény mindazonáltal több lehetőséget ad arra, hogy az eljárásban a védő maga vonjon be szakértőt.

Természetesen az így elkészült szakértői vélemény bizonyítékként való felhasználását a törvény szabályozza, de az új törvény ismeretében meggyőződéssel állítom, hogy még e korlátozó szabályok is több lehetőséget kínálnak a védelem számára a szakértői bizonyítás terén, mint az a jövőben lesz.

Az új törvény amellet, hogy megerősíti azt az elvet, hogy a szakértő alkalmazására fő szabály szerint kirendelés alapján kell hogy sor kerüljön, az indokolásban kijelenti, hogy *„A szakértői bizonyítás körében a magánszakértői vélemény felhasználásának következetesebb szabályozása a javaslat egyik hangsúlyos újítása”*.

Az indokolás „hangsúlyos újítást” említ, álláspontom szerint ehhez hozzá kell tenni, hogy a hangsúly itt egyben szűkítés, azaz a jelenleginél szűkebb körben kerülhet sor arra, hogy az eljárásba teljes értékű bizonyítékként vonják be a védelmi oldalon kezdeményezett szakértő által adott véleményt.

Álláspontomat a következőkkel kívánom indokolni.

A büntetőeljárások nyomozati szakában – különös tekintettel a tervezett új szabályokra – a gyanúsított felelősségre vonásra az esetek döntő részében már az után kerül sor, hogy a hatóság az eljárás tárgyául szolgáló szakkérdések megválaszolására szakértőt rendelt ki.

Márpedig az új törvény szerint, ha a terhelt vagy a védő indítványa olyan tény szakértő általi megvizsgálására, véleményezésére irányul, amelyet a hatóság által kirendelt szakértő korábban már megvizsgált – a büntetőeljárások döntő részében ez értelemszerűen így van –, csak kivételes esetben lesz lehetőség megbízást adni magánszakértői vélemény elkészítésére. Szükséges ugyanis, hogy a megbízást megelőzően megtörténjen a hatóság által kirendelt szakvélemény esetleges hiányosságaira utalással a szakértőtől felvilágosítás kérése, illetve a szakvélemény kiegészítése. Csak abban az esetben kerülhet sor a magánszakértő bevonására, ha ez az eljárás nem vezet eredményre, márpedig a hatóság – lényegében szubjektív – megítélésén múlik, hogy az általa korábban kirendelt szakértő véleményének kiegészítését, vagy felvilágosítás adását elegendőnek tartja, és ezáltal szükségtelennek új szakértő kirendelését.

Könnyen belátható tehát, hogy rendkívül kevés esetben fog eredményre vezetni a védelmi oldalról magánszakértő bevonásának kísérlete mindazon esetekben, amikor az eljárás korábbi szakaszában már a nyomozó hatóság mindezt meglépte, lévén hogy az általa kirendelt szakértő véleményét szinte soha sem fogja homályosnak, hiányosnak tartani.

A fegyverek egyenlőségének szavatolása helyett tehát a megszorítások az egyenlőtlenséget fogják konzerválni.

Magánszakértő bevonására tulajdonképpen tehát csak akkor lesz igazán lehetőség, ha a hatóság az ügyben nem tartotta szükségesnek szakértő kirendelését, és az erre vonatkozó terhelti, illetve védői indítványt elutasítja, illetve nem az indítványban megjelölt szakértő kirendeléséről dönt.

A másik problémát ott látom, hogy az új törvény a terheltet és a védőt arra kívánja kötelezni, hogy tájékoztassák az eljáró hatóságot – amennyiben erre a törvényi feltételek egyáltalán fennállnak – a szakértői vélemény elkészítésére adott megbízásról.

Az általános büntetőeljárás-jogi alapelvekkel egyezően az indokolás hivatkozik arra, hogy az önvádra kötelezés tilalmának tiszteletben tartása folytán az így felkért magánszakértő véleményének benyújtása nem lesz a terhelt, illetve a védő részére kötelező. A kérdés azonban joggal felvethető, hogy ha a hatóság tudomására jut egy szakértői vélemény elkészítésére adott megbízás, majd azt nem nyújtják be, ebből milyen következtetést von le, illetve kötelezheti-e az ügyben eljáró hatóság a szakértőt bármiféle nyilatkozattételre, adatközlésre.

A jelenleg hatályos jogszabály szerint amennyiben az ügyben nem kerül sor a védő által felkért szakértő bevonására, akkor az általa készített véle-

mény értékelésére nem szakértői véleményként, hanem okiratként kerülhet csak sor a bizonyítási eljárás keretében.

Az új törvény szerint, ha az előterjesztett magánszakértői vélemény szakértői véleményként nem vehető figyelembe, mert a terhelt, illetve a védő nem a törvényben írtaknak megfelelően járt el a korábbi szakértői vélemény kiegészítése, ellentmondásának feloldása tárgyában, akkor a magánszakértői vélemény okiratként sem vehető figyelembe, az „*a terhelt, illetve a védő észrevételének minősül*”.

Belátható tehát, hogy a szakértői bizonyítás keretében a védői oldal – és ezáltal a terhelt védekezési joga – a jelenleginél is hátrányosabb helyzetbe kerül.

## **Visszásságok a fellebbezési eljárásban**

A polgári perben jól ismert és ott elfogadott kereset- és fellebbezés-változtatói tilalmat kívánta a jogalkotó átültetni a büntetőeljárásba is azzal, hogy a fellebbezésnek nemcsak az irányát kell megjelölni, de pontosan meg kell jelölni, hogy a fellebbezés mire irányul, és az a későbbiekben már nem terjeszthető ki. Ez a megoldás azonban figyelmen kívül hagyja, hogy míg a polgári eljárásban a fellebbezést az írásbeli ítélet kézhezvétele után kell bejelenteni, megjelölve annak pontos tartalmát, addig a büntetőeljárásban a fellebbezés bejelentésére az ítélet szóbeli kihirdetését követően kell hogy sor kerüljön, márpedig az alapkérdések változatlansága mellett természetesen az írásbeli ítélet részletesebb kifejtése, megközelítése szükségessé tehetné a fellebbezés pontosítását. Félő, hogy a védők számára nem marad más lehetőség, mint hogy a szóban kihirdetett ítéletet teljeskörűen megfellebbezzék, hiszen a teljes körből mindig vissza lehet venni, ha az írásban kézhez kapott ítélet erre alapot ad.

## **Összegzés**

Jelen írásban büntetőeljárás-jogi szakmai szempontból igyekeztem elemezni az új törvényt, ezért nem térek ki arra a gyakorlati problémakörre, amely feltehetően napi nehézségeket fog okozni a védői hivatást gyakorló ügyvédnek, ez pediglen a kötelező elektronikus kapcsolattartás.

Jelen írás keretében nem részletezem a hatóságokra és az ügyvédségre váró új feladatokat és nehézségeket, mindössze megkockáztatom, hogy e helyütt is aggályomat fejezzem ki a nem minden tekintetben előkészített új működési renddel kapcsolatban. Természetesen védőtársaim nevében is kijelenthetem, hogy az esetleges technikai problémák nem akadályozhatnak bennünket abban, hogy a terhelt védekezésének törvényes keretek közötti elősegítése érdekében éljünk minden jogunkkal, mert meggyőződésem – Király Tibor már idézett gondolatát ismételve –, hogy ezzel szolgáljuk a jogállamiságot.